

Tartalomelemzés & más beavatkozás-mentes módszerek

Kutatásmódszertan

Beavatkozás-mentes vizsgálatok

Nem változtatja meg a vizsgálat tárgyát adatfelvétel és/vagy elemzés közben. Általában nincsenek következményei a vizsgálat tárgyára (pl. dokumentumokra) nézve, és az elemzés tárgyára (pl. a dokumentumok készítői) is általában kisebbek (vagy nincsenek), mint a beavatkozással járó vizsgálatoknak. Nem közvetlenül a történéseket figyeli meg, hanem ennek „nyomait”. *Típusai:*

- ▶ Tartalomelemzés, dokumentum-elemzés
- ▶ Meglévő statisztikai adatbázisok elemzése
- ▶ Mások kutatási eredményeinek szekunder elemzése
- ▶ Történeti/összehasonlító elemzés

Tartalomelemzés

- ▶ Rögzült/rögzített történések és kommunikáció tanulmányozása.
- ▶ Pl.: újságcikkek, tévéműsorok, youtube videók, vállalati dokumentumok, jogszabályok, honlapok, blogbejegyzések, reklámok, e-mail üzenetek és postai levelek, mesék, dalok, festmények, építészeti alkotások, falfirkák, dolgozatok stb.
- ▶ Beavatkozás-mentes, mert a dokumentum már létrejött az adatgyűjtés előtt, és annak, illetve az elemzésnek a hatására már nem is változik meg. Következménye az alkotás létrehozójára ugyanakkor lehet (pl. az elemzés eredménye által kiváltott hatás), ezért etikai megfontolásokat itt is tenni kell.

A tartalomelemzés témái

- ▶ Bármi, de különösen alkalmas a kommunikáció (ki, kinek, milyen üzenetet, miért, hogyan, milyen hatással) kutatására, illetve a kommunikációs csatornákkal (tv, rádió, internetes felületek...) kapcsolatos vizsgálatokra.

Mintavétel tartalomelemzéshez

- ▶ *Elemzési* egység: egyedi elemek, amelyekről kijelentéseinket (következtetéseinket) tesszük.
- ▶ *Megfigyelési* egység: egyedi elemek, amelyekről az adatokat gyűjtjük.
- ▶ Pl. elemezhetjük egyes *vállalati kultúrák* kommunikációs normáit azon keresztül, hogy a dolgozók e-mailes és egyéb *üzeneteiről* gyűjtünk adatokat.
- ▶ Ha ezek megvannak, a mintavétel már kialakítható a szokásos módon.

Kódolás a tartalomelemzésben

- ▶ **Kódolás:** a nyers adatok standardizált formára átalakítása. Ugyanaz az adat többféle szempont szerint is kódolható (pl. reklámban előforduló szavak: idegen vagy magyar; szakszó vagy köznapi; a szó hangulata vidám, szomorú, semleges; hossza (hány betű, karakter vagy hang) stb.). *A kódolással változókat hozunk létre.*
- ▶ A tartalomelemzésnél egyben *általában osztálybesorolást is jelent* (pl. szinonim kifejezések közös kódot kapnak).

Kódolás: manifeszt és látens tartalom

- ▶ **Manifeszt** tartalom: ami közvetlenül megfigyelhető (a felszín). Mérése relatíve objektív, megbízható és egyszerű (képzetlenebb kutató is elvégezheti); ugyanakkor az érvényessége legtöbbször problémás. Pl. a munkaadó humánorientációja közelíthető azzal, hogy megszámloljuk, hányszor fordul elő a stratégiai dokumentumokban a munkavállaló szó vagy szinonimái.
- ▶ **Látens** tartalom: a mögöttes (nem közvetlenül megfigyelhető) tartalom, jelentés kódolása. Mérése csak a kutató (vagy felkért szakértők, alanyok) egyéni ítélete alapján történhet. Validabb (mélyebb megértést biztosít), ugyanakkor kevésbé megbízható, szubjektív és kevésbé egyszerű.
- ▶ A kettőt **együtt** célszerű használni.

Konceptualizáció és kódkategóriák

- ▶ Mi alapján sorolunk valamit egy kódkategóriába, vagyis milyen koncepciót testesít meg egy-egy kategória?
- ▶ A konceptualizálás igényel deduktív és induktív módszereket is.
- ▶ A létrehozott változók attribútumai (felvehető értékei) legyenek egymást kölcsönösen kizáróak, és felsorolásuk legyen teljes.

Adatok regisztrálása

- ▶ Kvantitatív értékelésekhez numerizáljunk.
- ▶ A megfigyelési és az elemzési egységek külön változóban legyenek (és legyen nyilvánvaló melyik melyik).
- ▶ A közvetlen adatbevitel során a megfigyelési változók kapnak értékeket, az elemzési változókat ezekből számítjuk ki valamilyen függvény alapján.
- ▶ A numerizált adatok statisztikailag elemezhetőek.

Kvalitatív adatelemzés a tartalomelemzésben

- ▶ **Negatív eset tesztelése:**
Először általános kiinduló hipotézist állítunk fel az adatok elő elemzése során, majd megkeressük az ezen hipotézisnek ellentmondó eseteket. Ezek egyenként, részletes elemzése alapján vagy feladjuk hipotézisünket vagy finomítjuk.
- ▶ **Analitikus indukció:**
Összefüggéseket keres a változók között a megfigyelésekből kiindulva (alapozott elmélet). Tévedés lehetősége: hibás besorolás (kizárása: véletlenszerű választás, több példa, ellenpéldák pontos dokumentálása).

A tartalomelemzés erősségei

- ▶ Minimális erőforrásigény
- ▶ Nincs/alacsony kockázat: újraelemezhető, javítható
- ▶ Hosszú időszakot is átfoghat
- ▶ Beavatkozás-mentesség
- ▶ A megbízhatóság magas (és ellenőrizhető), mert a vizsgálati anyag konkrét

A tartalomelemzés gyengeségei

- ▶ Csak rögzített kommunikáción végezhető.
- ▶ Érvényességi problémák gyakoriak (kivéve, ha maga a kommunikáció a vizsgálat tárgya, pl. cégek reklámozási magatartása).

Országos és területi statisztikai adatbázisok elemzése

- ▶ Sokszor terület szinten aggregáltak, ezért fennáll az ökológiai tévkövetkeztetés veszélye.
- ▶ **Ökológiai tévkövetkeztetés (ismétlés):** amikor kizárólag nagyobb egységekre, aggregátumokra rendelkezésre álló adatokra támaszkodva hozunk annak kisebb egységeire, pl. egyénekre vonatkozóan téves következtetést.

Történeti/összehasonlító elemzés

- ▶ Történeti (régmúlt események, kultúrák stb. kutatására alkalmas) módszerek használata társadalomtudományi, gazdaságtani kutatásokban.
- ▶ Alapgondolata az, hogy a történelemből vonhatóak le máig érvényes (tehát viszonylag állandó, az adott korszaktól függetlenül fennálló) következtetések (pl. kulturális jelenségek gazdasági hatásai).
- ▶ Elsődleges forrásai a történelmi dokumentumok.
- ▶ A történelem visszatérő összefüggés-mintázatait keresi, vizsgálja.

A történeti források csoportjai

- ▶ Történészek munkái: elsősorban kiindulásként szolgálnak, hiszen szubjektívek és mint szekunder forrásoknak, validitásuk kérdéses. Ugyanakkor segíthetnek a mélyebb, kontextuális megértésben.
- ▶ Személyes emlékek: levelek, naplók... Ezek szélsőségen szubjektívek és felszínesek, de illusztráló erejük nagy.
- ▶ Korabeli sajtótermékek: a szélesebb közönség érdeklődését mutatják meg. Témakörök szerint is csoportosíthatóak.
- ▶ Hivatalos dokumentumok: okiratok, nyilatkozatok, beszédek.
 - ▶ Szervezetek belső feljegyzései.
 - ▶ Kormányzati dokumentumok, jogszabályok.
- ▶ És még sok más...

Történeti források érvényessége, megbízhatósága

- ▶ Egyik sem ismert adott dokumentumnál, még csak nem is becsülhető megfelelően. A dokumentált történelem nem mindig fedti a valódit, az értelmezés pedig szükségképpen szubjektív.
- ▶ Ez elleni védelem:
 - ▶ Megismétlés.
 - ▶ Korroboráció: megbízhatóbbnak tekintjük azokat a tényeket, amelyekre több forrás is utal.
 - ▶ Figyelembe kell venni az adatforrás okozta torzítást (elfogultsága, nézőpontja, informáltsága stb.).
 - ▶ Kritikai szemlélet

Elemzési eljárások

- ▶ Túlnyomóan, de nem kizárólagosan kvalitatív.
- ▶ Szükséges a megértés, beleélés képessége, és ehhez kapcsolódóan a képzelőerő is.
- ▶ Összefüggéseket keres és ideáltípusokat azonosít. Az ideáltípus valamely jelenség lényeges jellemzőiből alkotott fogalmi modell.
- ▶ Az összefüggések is változhatnak az időben!

Források

- ▶ Babbie (2001)
- ▶ Saunders, Lewis és Thornhill (2016)

Szekunder kutatási eredmények metaelemzése

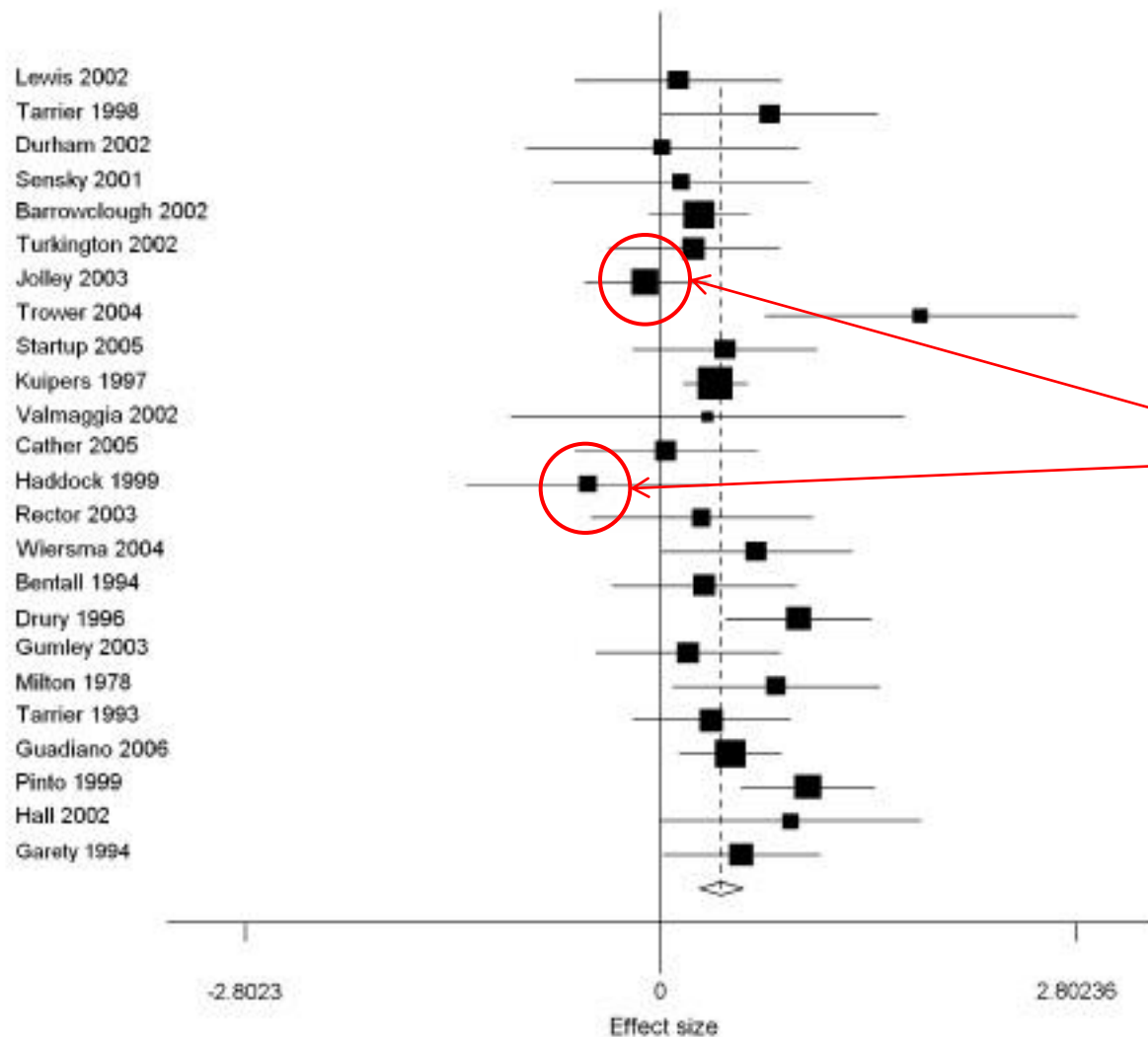
Mi a metalemezés?

- ▶ Korábbi elemzések együttes elemzése
- ▶ Amikor megoldás lehet, ha az egyedi elemzések:
 - ▶ nem elegendő mintanagyságúak
 - ▶ nem elég átfogóak
- ▶ Ami a nehézséget jelenti:
 - ▶ különböző változók
 - ▶ különböző elemzési módszerek
 - ▶ különböző összetételű minták

A nehézségek áthidalása

- ▶ **Hatásnagyság** (effect size) mérése a különböző változók helyett (pl. standardizálás, Cohen's d , standardizált regressziós koefficiens...)
- ▶ **Összesített hatás** (mint új változó) kiszámítása: általában a hatásnagyságok mintánként súlyozott összegzése, ahol a súlyt az egyes vizsgálatok (minták) megbízhatósága alapján kell meghatározni (a metaelemzésnél meghatározott megbízhatósági szint alatt a súly nulla). Lehetséges súlyozási módszerek (pl.):
 - ▶ a mintaátlagok különbségének konfidenciaintervallum-terjedelmének inverze. Pl.:
 - ▶ Tfh. két mintánk van, az egyikben a standardizált átlagok különbsége 0,40, a 95%-os konfidencia intervallum terjedelme pedig 0,60, a másikban a különbség 0,80, a terjedelem 1,20, akkor az összesített hatás: $(0,4/0,6 + 0,8/1,2)/(1/0,6 + 1/1,2) = 0,53$.
 - ▶ a mintanagyságok
 - ▶ más, releváns szempontok vagy ezek kombinációi

Bonyolultabb fasor-ábra, kilógó esetekkel

A többivel
ellentétes hatást
mutató kísérletek

Az ábra forrása Wykes et al 2008 (<http://keithsneuroblog.blogspot.hu>)

Egy lehetséges módszer a kísérletek jóságának megítélésére: a Jadad skála

- ▶ Szekunder források megítéléséhez kidolgozott, a (klinikai) kísérletekről született publikációk megítélését szolgáló ellenőrző lista. (*J.A.M.A.*; **282**: 1054-60).
- ▶ 5 fokozatú skála: 0 = rossz, 5 = jó
- ▶ **Az ellenőrző-lista:**
 1. Szerepel-e a leírásban, hogy randomizált volt a kísérlet? (+1 pont)
 2. Leírják-e, milyen módszerrel randomizáltak, és az megfelelő-e? (+1 pont)
 3. Kétszeresen vaknak írják-e le a kísérletet? (+1 pont)
 4. Leírják-e, milyen módszerrel biztosították a kétszeresen vak kísérletet, és az megfelelő-e? (+1 pont)
 5. Leírják-e, hogy volt-e visszalépés vagy kizárás (és milyen)? (+1 pont)
 6. Ha a randomizálási módszer le van írva, és nem megfelelő (-1 pont)
 7. Ha kétszeresen vaknak írják le a kísérletet, de a leírt módszer nem megfelelő (-1 pont)

▶ Források:

- ▶ Jadad AR, Moore RA, Carroll D, et al. (1996): Assessing the quality of reports of randomized clinical trials: is blinding necessary? *Controlled Clin. Trials*; **17**: 1-12.
- ▶ Jüni P, Witschi A, Bloch R, Egger M. (1999): The hazards of scoring the quality of clinical trials for meta-analysis